

PREROMÀNIC.

Estudi del preromànic mundial per determinar si son certes les teories d'Alexandre Deulofeu sobre l'origen del Romànic a l'Empordà i el baix Rosselló.

Presentació:

Soc Emili Perelló i Mestres, vaig néixer el 8 de juliol de 1942 a Barcelona, i un viatge que vaig fer amb el meu pare a Andorra, varem parar a Sant Joan de Casselles i la seva bellesa amb va colpir, tenia uns dotze anys.

Aproximadament als 20 anys, interessat per el romànic, vaig comprar el llibre "L'Empordà, origen de l'arquitectura romànica" de Alexandre Deulofeu. De llavors ençà he viscut interessat per si es veritat o no aquesta teoria, avui els meus 71 anys vull exposar les meves conclusions.

També haig de confessar que soc autodidacte, i sols dispo de lo que he observat i lo que he llegit.

- Començarem estudiant el context històric i polític, avanç del preromànic.

Part 1)

La regió estudiada, l'Empordà, fou lloc de pas de molts pobles: Sards, etruscos, fenicis o cartaginesos, grecs focuus, romans, pobles bàrbars: vàndals, suevos, alans, gots i visigots, ostrogods, (Jose Pella i Forgas, Història del Ampurdán) . Mes tard entraren els àrabs, malgrat la seva influencia fou merament militar, doncs la zona fou sempre terra de lluita entre les dues civilitzacions.

Hem de fer esment a la gran força civilitzadora que irradià la ciutat d'Empúries com també Rhoda.

L'antic poble que habitava aquesta terra eren els indigetes de raça ibèrica. (podem visitar el poblat ibèric d'Ullastret i el de la platja Castell, etc.. Aquest substrat indigeta barrejat amb els grecs i romans eren portadors, en època preromànica dels "usatges" o lleis derivades del dret romà i les costums del poble antic. Aquest substrat en direm hispanoromans.

També tenien un coneixement de tècniques de construcció, art, religió, etc pròpies, derivades del pòsit cultural de ser una terra de pas.

Recordem que els indigetes foren aguerrius, doncs si bé el 218 a.C. varen ser dominats per Roma el 195 a.C. es van revoltar, malgrat ser derrotats.

Poble religiós i cristià, al ser conquerit per els àrabs, es varen revoltar i amb l'ajuda de Carles Magne, varen començar la reconquesta.

Carles Magne va fundar la Marca Hispana i va portar cavallers gals que l'ajudaren a la comtessa. Com a premi els concedí terres i títols nobiliaris, amb la condició que poblaren la terra i construïssin esglésies. Els nostres comptes de Catalunya son els descendents d'aquells gals.

Els nobles gals que dirigien el país, portaven les seves lleis i costums, amb oposició als nostres usatges, malgrat tot subsistiren ambdues lleis. El dret romà era molt superior. Les lleis gales era el judici de Deu o torneig.

- L'imperi carolingi.

Part 2)

Carles Magne fou un estadista molt important doncs tingué la visió de restablir l'imperi Romà d'occident, amb el repartiment del poder polític en mans del emperador i el poder religiós per el Papa de Roma.

També ideà constituir una nació o Marca Hispana a cavall dels Pirineus amb un poble aguerrit, que fes de coixí entre els dos imperis musulmà i cristià. Aquesta idea l'hi fallà degut a que bascos i navarresos no es volgueren barrejar amb els pobles que després foren Catalunya i Aragó. Recordem la batalla de Roncesvalles, a on Roldán morí vençut per els vascons.

La constitució de l'Imperi requeria la uniformitat de llengua: El llatí. Uniformitat de l'art: L'art carolingi (copia del bizantí) la capella palatina d'Aquisgrà es copia de Sant Vitale de Ràvena.

Part 3)

A la península ibèrica es produí la mateixa barreja de gent que a l'Empordà, amb les naturals variacions geogràfiques. Els hispanoromans o descendents de la població anterior al Imperi Romà (que a l'Empordà eren el indigetes). Normalment a tots els direm hispanoromans, malgrat les diferències com el substrat celta al nord-oest i a Portugal.

Els hispanoromans varen ser cristianitzats principalment a través del nord d'Àfrica, d'aquí resulta les similituds de l'art paleocristià peninsular, amb l'Africà. També, per aquesta via, ens arribaren les influències del l'art Copte i oriental, especialment el Sirià.

Els hispanoromans, poble amb tradicions antigues, no esborrades per la romanització, molt religiós i bastant aguerrit, havia assimilat moltes coses de la cultura romana: El dret romà,

tècniques constructives i decoratives, en fi, que era un poble molt més culta que els bàrbars del nord, però amb una forta tradició antiga, que el diferenciava.

A mesura que s'anava debilitant l'Imperi, les particularitats del poble es varen manifestar més fortes. Després de l'ensorrament de l'Imperi l'any 476, l'idioma es va anar diluint amb la incorporació de expressions i paraules de la llengua antiga. Amb l'art, també sortiren motius de la vella tradició, que malgrat el seu paganisme, es barrejaren amb les tradicions vingudes d'orient amb el cristianisme.

Aquest poble, culturitzat però amb una forta personalitat, amb aspiracions de llibertat, i amb totes les influències descrites més amunt, era un bon cultiu per a desenvolupar un procés creatiu.

Part 4)

La teoria d'Alexandre Deulofeu es basa en tres supòsits:

Primer: Per que es pugui donar un procés creatiu autèntic es necessari que a una petita contrada, hi hagi molta llibertat individual i un fort fraccionament demogràfic. (A la seva obra La matemàtica de la Història diu que aquest punt es va desplaçant fins a les illes Jòniques a on va començar una transformació de l'art Grec i es va traslladant per Itàlia, l'Empordà, pujant després cap a França i girant vers Centre Europa.)

Segon: L'únic preromànic que es precursor del romànic i anterior al 850, amb algun element romànic es troba al triangle format per els rius Tet i Ter, o sigui a l'Empordà i baix Rosselló. Per datar molts d'aquets monuments es basa amb l'**opus spicatum**, degut

a que una heretgia iconoclasta, el 850 va eliminar aquesta forma de construir.

Tercer: L'art, la ciència i la religió estan marcades per el que jo en dic filosofia integral dels pobles. Si sols estudiem les que han marcat la nostre cultura, en trobem tres:

Cultura Egípcia: Filosofia d'infinít o de transcendent, els deus son bastant llunyans, Osiris es el Sol; els morts es momifiquen per a la vida de després; la matemàtica, segons el meu professor Sr. Vilanova, coneix l'integral, doncs a una piràmide hi ha unes marques al fons d'un passadís que quan hi entra el sol va marcant l'integral; finalment l'art piramidal es que ens dona mes sensació d'infinít, amb un pla inclinat mirant al infinit.

Cultura Grega: Filosofia de present, els deus son tan casolans que viuen a l'Olimpo, lluiten i s'aparellen amb els humans; la geometria euclidiana no coneix l'infinít, dos paral·leles no es troben mai; l'art es un art limitat amb l'espai, rectangles i triangles, teulades planes per delimitar l'espai.

Cultura Cristiana: Filosofia de transcendent i d'infinít, el Deu es etern i únic, viu a tot arreu àdhuc a l'espai sideral ; la matemàtica es desenvoluparà fins a arribar al càlcul infinitesimal; i l'art cercarà espais amb volta, absis semicirculars, cúpules per aconseguir una atmosfera de transcendència, i s'anirà desenvolupant fins a les agulles del gòtic que es art piramidal. La pintura plana del bizantí anirà incorporant un fons fins arribar a la profunditat del renaixement.

Part 5)

La revolució de Crist:

El trastocament que produeix tota filosofia nova es molt considerable. El xoc cultural sempre dona molts fruits.

El món clàssic viu fortament arrelat amb la seva filosofia de present i llur economia està fonamentada amb la força de treball dels esclaus. August ho domina tot, es un altre deu.

Crist es carrega amb els deus pagans que passaran a ser simples ninots, i ens dona un Deu únic i etern, que ja existia però a un petit grup de gent, els jueus. Torna a inventar la filosofia de transcendent, però molt més completa.

Però també revoluciona els homes. Tots som iguals davant de Deu. Ens va manar:

Estimaràs a Deu per sobre de totes les coses, (transcendent)

I al proïsme com a tu mateix. (profundament humà).

Amb aquesta frase es carrega el sistema econòmic de Roma i de la majoria de nacions de l'època, l'esclavatge.

L'Imperi trontolla, llurs institucions s'enfonsen, els deus son simples ninots.

Roma ataca, les grans persecucions de cristians.

Imaginem la força dels primers cristians, perseguits fins a la mort defensant el seu cristianisme, enfebrats per la Nova Fe. Tenia que ser impressionant. Aquí comença l'art paleocristià.

Part 6)

Tots els arts dits preromànics son possibles precursors del Romànic, però alguns sols varen influir amb la evolució de l'art, i van desaparèixer trencant el fil de la continuïtat.

Jo crec que el fil de l'evolució del art cristià fins el romànic es el següent:

El Romànic comença a la península ibèrica amb els hispanoromans que van transformant l'art que els ve de Roma i de l'orient fins a produir la meravella del Romànic. La qüestió es esbrinar si el procés culmina a l'Empordà o no. També hem de rebutjar que vingui de França.

Per aquest estudi, amb l'ajut del l'exel del preromànic mundial, anirem eliminant els arts que no segueixen el fil comentat, com l'Asturià, que malgrat la seva magnificència s'esgota i desapareix sense continuïtat.

Jo crec que el procés podria ser: art paleocristià, preromànic català amb totes les influències que explicarem i el primer romànic començant per Sant Pere de Roda, Sant Quirze de Colera, Etc.

Part 7)

ARTS PREROMÀNICS o PROTOROMÀNICS:

Paleocristià:

Com que el interès nostre es centre a la península, direm solament que les dos formes antigues de església cristiana: la basílica i formes orientals amb exedras i amb formes circulars, etc. Venen copiades de l'antiguitat.

La basílica, que es la mes important, es l'aprofitament de la basílica romana, rectangle dividit amb tres espais o naus per columnes, amb un rectangle petit o semicercle adossat a un extrem de la nau central, reservat a les persones dirigents. També existien absis oposats o exedras.

San Isodoro de Sevilla (bisbe) el segle VII diu:

“La Basílica era la casa del Basileu o sala del trono del emperador.”

“Antiguamente se llamaba basílica a las residencias de los reyes, de ahí su nombre. Actualmente se llama basílica a los templos consagrados a Dios, porqué se ofrecen en ellos cultos y sacrificios al rey universal que es Dios.” (Etimologias 15.4.11) (Extraído de El Prerrománico de Ediciones Encuentro).

Les formes arrodonides dels baptisteris i d'altres temples, venien dels banys i altres edificis romans o d'orient.

A la zona 3 expliquem que el cristianisme i l'art paleocristià, amb llurs particularitats, vingueren en gran part d'Àfrica amb influències orientals (Síria) i coptes, etc.

El Paleocristià feu la primera base cultural per desenvolupar tot l'art cristià posterior, marcant els models que seguirien escultors, pintors, poetes religiosos.

Però fou substituït per noves formes artístiques. Per tan forma part indiscutible del fil que parlàvem per arribar al Romànic, però falta molta evolució.

Bizantí:

L'art bizantí tingué poca repercussió a la península, malgrat un temps les tropes del basileu dominaren el sud i sud est del territori, especialment lo que havia estat el regne dels tartessis. De totes formes es troben molts mosaics d'aquesta tradició.

A Itàlia la influència clàssica i la bizantina, varen entorpir el desenvolupament de l'art romànic, mantenint formes artístiques del passat, com la coberta plana i els mosaics.

L'art bizantí derivà a la zones ortodoxes vers un art basat amb cúpules a sobre quadrats, que permet anar afegint quadrats a la construcció per fer-la mes gran. Es un art molt interessant i permet un bon recolliment religiós, però segons Deulofeu, es copia de l'art iranià.

Conclusió aquest art no porta al romànic, llevat d'alguna influencia d'estil.

Visigot.

El centre neuràlgic es regne de Toledo.

Jo crec que va influir en l'art asturià i al preromànic català.

Te uns elements importants que poden ser precursors del romànic, com la volta de canó o ultrapassada, l'arc visigot i l'abscís rectangular cobert amb volta ultrapassada o trapezoïdal.

L'arc visigot te la particularitat de en lloc de la clau, hi ha la junta de dues dovelles normals. El grau de ultrapassat es entre $1/3$ i $2/5$ del radi. (O dit d'un altre forma el radi $OA + increment$ es igual a la distancia de la recta que uneix les dos dovelles base fins a la clau). L'arc mossàrab es molt mes ultrapassat doncs incrementa $2/3$. Les dovelles de l'arc visigot reposen sobre unes bases que sobresurten del cercle, fent mes estret el pas. No així l'arc mossàrab que mes aviat es al inrevés.

Aquest art esplendorós, malgrat llur rusticitat, es destruït llastimosament per invasió musulmana de l'any 711, desapareixent el 725.

Per tant, si bé segueix el fil conductor que ens porta al romànic, desapareix de sobte. Però la tradició queda i la veurem al preromànic català.

Preromànic Asturià:

Aquesta meravella filla del visigot amb influències mossàrabs, influeix poc, degut al seu aïllament i que desapareix sense continuïtat.

De totes maneres també pot tenir alguna influència d'estil.

Mossàrab:

Jo em pregunto si el mossàrab es un art o sols es una influència. Quantes persones varen emigrar cap el nord, un 10% de la població cristiana o potser una mica mes. D'aquestes quantes eren constructors i artesans, un 20% o potser un 30%, degut a que el artista es mes inquiet i mes viatger. No ho sé.

Sembla cert que hi ha alguna església totalment mossàrab, segons els erudits: Santa Maria de Lebeña, San Miguel de la Escalada, etc. Aquets casos accepto que una colla de artistes vinguts del mon islàmic, bastissin el monument. Però en els altres casos seria que un o mes treballadors , s'incorporessin a una obra en marxa i al tenir uns coneixements potser superiors, influïssin incorporant algun element de la seva cultura.

Respecte als anys de llur influència diria que abans del 750 no podien haver après la cultura islàmica. Per tant el mossàrab te de començar a influir a partir del ben entrat el S.VIII, com a mes aviat.

Per tant direm que aquest art segueix el fil conductor que ens portarà al romànic al igual que el visigot.

Merovingi:

Els exemples que conec (per llibres) no permeten suposar cap connexió amb el romànic, malgrat els arcs romans de mig punt .

Carolingi:

Ja hem dit (Part 2) que un imperi es la màquina de segar i uniformar.

Carlemany fou coronat el 25 de desembre del 800 a Roma pel papa Lleó III. Com hem dit varen establir un repartiment de poders entre el Papa per la part religiosa i el Emperador per a la política i demés afers terrenals.

La política que varen seguir es la de uniformar-ho tot: un idioma, el llatí, un art, etc.

L'art carolingi escollit va ser una copia de l'art bizantí. La capella palatina d'Aquisgrán es una copia de San Vitale de Ràvena, amb la diferencia de que San Vitale es basa amb un hexàgon, mentre que Aquisgrán es un octògon.

També manté la coberta plana amb moltes parts del seus monuments. Degut a la fal·lera que tenien amb el tràfic de relíquies i la necessitat de les criptes i capelletes amb els corresponents passadissos i deambulatoris, varen fer zones amb cúpules i criptes amb passadissos coberts amb voltes de canó, que malgrat a primera vista poguéssim valorar-ho com a candidat de formar part del fil que condueix al romànic, la realitat no es així, doncs el carolingi francès o germànic, s'embolica amb lo dit de les relíquies fen un art complicat i degut a les cobertes planes sense l'espiritualitat transcendental del romànic, que sí que tenia el visigot.

Carlemany sí que va fer molt per a la creació del nou art, al manar als guerrers que el van ajudar a la guerra contra el islam, que construïssin 26 esglésies a els territoris que els concedí com a premi i botí de guerra. Aquets barons foren després els nostres

comptes de Catalunya. D'això en parlarem quan parlarem del preromànic català.

Art Otònic:

Degut a que el primer emperador germànic fou Otón I, que regna del 962 a 973, considerem que no podien influir en el nou art.

Tampoc té cap relació amb l'esperit del nostre art.

Preromànic Català:

Anem a relacionar unes quantes esglésies de l'Empordà del segle VIII i IX que podrien ser de les 26 encomanades per Carlemany als últims anys del segle VIII.

Santa Maria dels Panissars.

Sant Martí de Baussitges.

Santa Fe de Solers.

Santa Maria del Pla de l'Arca (molt a prop del castell del Rocabertí).

Església Vella de Recasens (a sota del castell).

El Forn de Vidre.

Sant Genís d'Esprac.

Sant Martí de Vallmalla.

Sant Silvestre de la Valleta.

El Tarré.

Santa Reparada de Cinclaus

Sant Martí de Sant Mori (mas Sala, avui mas Martí)

Sant Climent de Peralta (mas Vidal)

Palau Borrell.

Sant Joan de Bellcaire d'Empordà.

Sant Andreu de Vila Robau.

Canapost.

Sant Romà de Sidillà o de les Arenas.

Sant Esteve de Palau Sardiaca o Sant Esteve de Palau.

Sant Julià de Boada.

Palau Salgadoira.

Total 20 esglésies, a on s'ha de sumar les desaparegudes i moltes a les ciutats, a on han sigut o desaparegudes o integrades a altres monuments.

Aquestes esglésies es caracteritzen per acostar-se molt al romànic. Totes tenen voltes de pedra documentades (almenys es veuen els arrencament de les voltes).

Els absis acostumen a ser trapezoïdals amb volta o bé semicirculars ultrapassats amb la volta de quart d'esfera de ferradura.

Els arcs són típicament visigots amb els muntans avançats, tal com hem descrit al parlar del visigot.

El transsepte elevat és típic del estil, caracteritzat per tenir la mateixa llargada que la capçalera, amb l'eix de la nau perpendicular als eixos del absis i la nau, essent molt més alt que la nau i encara més que el presbiteri.

Les mes antigues tenen un banc de pedra, corregut al voltant de la nau fins a empalmar amb les escales del presbiteri.

Les finestres son d'esqueixada simple.

En fi, seguint a Deulofeu, pensem que dintre el preromànic català, trobem algunes esglésies que quasi son romàniques, i això al segle VIII i IX.

De les 20 citades, podríem escollir Santa Maria del Pla de l'Arca per lluir un absis semicircular ultrapassat. Podria ser construïda per el compte de Rocabertí, futur compte de Perelada?.

Molt interessant es Sant Joan de Bellcaire.

Sant Julià de Boada té influències mossàrabs (està catalogada com a mossàrab, malgrat sols té un arc d'aquest estil). Etc.

Arreu del Mon trobem precursors tan clars del nostre art tan antics. Sols podem parlar de San Juan de la Peña i Suso, que si bé son molt antics, cal determinar l'influència que poguessin tenir amb lo que estudiem.

Part 8).

El primer Romànic mundial:

Sant Pere de Roda:

Recomanem la lectura detallada del Estudi monogràfic del monument a la Catalunya Romànica de l'Enciclopèdia Catalana (Empordà II). També recomanem l'Empordà Bressol de l'art Romànic de A. Deulofeu.

Aquest monestir d'origen antiquíssim es la clau de l'origen del nostre art.

Segons Jeroni de Pujades a les seva Crònica Universal del Principat de Catalunya en diu:

TOMO 3-4 Llibre 6 pàg. 186-190: “De las santas reliquias que vinieron de Roma, y de la fundación del monasterio de san Pedro de Rodas” donde refiere lo que resumo a continuación:

“Que en un libro de la orden de San Benito se halla escrito: que en el tiempo de Focas imperaba en Oriente, siendo papa Bonifacio IV, el Almirante de Babilonia viniendo con un poderoso ejercito ,junto a otro persa, amenazaba Roma i el papa temeroso por las reliquias de los apóstoles San Pedro y San Pablo, convocó concilio que decidieron sacar parte del cuerpo de San Pedro (cabeza y brazo derecho) y los cuerpos de San Pedro Exorcista y otros tres mártires y otras reliquias; y confiando a monjes de su confianza llevar las reliquias a las costas de Francia. También tomaron una ampolla de la sangre de Cristo y en procesión las llevaron a una nave, que bajando por el Tíber llegaron al mar i de allí pararon en el puerto de Armen Rodas y les gustó el paraje, subieron a la montaña que aun hoy se llama Verdera y encontraron una fuente de agua buena, y una cueva donde escondieron las reliquias, luego volvieron a Roma y pasado el peligro, volvieron a Verdera, no encontrando la cueva por la crecida de la vegetación. Desesperados se quedaron a vivir en la montaña, excepto dos clérigos que volvieron a Roma a explicar lo sucedido.

Después explica que en tiempo de Bonifacio IV y el emperador Focas fue construido el monasterio de San Pedro de Rodas y que las reliquias reposaban debajo del altar en una cueva, que sería la misma que guardó el tesoro en el principio, que él mismo la

visitó, pero la halló vacía, con lo que supone que posteriormente fueran devueltas a Roma.

Después continúa explicando la conquista de Jerusalén y su destrucción, lo que motivó el miedo en Bonifacio IV, y cita unos cuantos autores que también hablan de estos hechos.”

Mercès a lo escrit per Pujades podem dir que la primera fundació del monestir seria un poco mas tarde del año 609 o 611.

Creiem, seguin altres lectures que aquesta fundació foren una església i algunes celes monacals. No hi ha cap seguretat que aquestes construccions hagin arribat fins avui.

A la mateixa obra de Jeroni de Pujades volum 5, llibre 8, pàg. 214-218, diu:

“Del monasterio de San Pedro de Rodas, y tradición de que llegó allá Carlos Magno.” Resumiendo:

“Año 778”

“Concluida la expulsión de los moros del valle de Colera, y fundación del monasterio de San Quirse (de Colera). ...

Que si bien se ha escrito que los moros conquistaron toda España, no es cierto, pues en algunas provincias, debido a lo montañoso, no pudieron asentarse, continuando los cristianos hacer su vida normal en sus monasterios. Máxime se vieron obligados a pagar algún tributo. Que muchos monasterios se reedificaron con muchos monjes y grandeza.

Continúa que saliendo de S.Quirse de Colera fue a visitar San Pedro de Rodas (vuelve a referir la fundación entre 608-611 arriba descrita) donde concede dones y perseas (dos cuernos de marfil o bocinas, guardados en el sagrario y vistos por el autor).

Después afirma que San Pedro sería uno de los monasterios que se salvaron de la destrucción general por los moros. También cita que el 936 sería restaurado por Transiunco (Tasis). Aquí recalca que el monasterio existía desde antes de la visita de Carlos Magno en 778, y que la restauración del 936 es solo restauración i no obra nueva.”.

Es molt important entendre el fet que la restauració de l'església es feu sobre l'obra vella. En la propera referència a Pujades veurem com remarca això.

Deulofeu fa referència a això mateix i ens senyala que a l'aparell de la construcció hi ha dues etapes ben diferenciades, la mes antiga, anterior al 850, amb opus spicatum. I la corresponent a la restauració de Tasis amb carreus mes grans disposats horitzontalment. Lo que ens permet adonar-nos que les parts antigues son perfectament romàniques.

En las Crónicas de Pujades volum 7, libro XIII pàg 23 a 55 se expone lo que sumariamente resumo:

Capítulo XI.

Explica que el la montaña de Armen-Roda (Verdera) se halla el castillo de San Salvador y en la parte de abajo mirando al cabo de cruces o de creus el monasterio de San Pedro de Rosas haciendo referencia a la que dijo sobre su fundación en tiempos de Focas y recuerda lo que dijo sobre el paso de Carlos Magno por el monasterio. Relata las maravillas del lugar i los pleitos habidos.

Capítulo XII

De la destrucción por parte de los sarracenos i las donaciones de Tasio para su restauración, i de su hijo monje Ildesindo que después fue abad. De la restauración y no de edificación de obra

nueva, pues refiere que la cueva está debajo del altar al igual que antiguamente, pero tapiada para evitar que desde el mar se pudiera acceder al monasterio. Y que el monasterio existía antes de la restauración, en lo que hace hincapié.

En el llibre MARCA HISPÀNICA de Pere de Marca. Pàg 54-55 i pàg 110-111, diu que el monestir de San Pere De Roda fou edificat al damunt d'un antic temple de Venus.

D'aquí ve que alguns autors donin per re aprofitades algunes del les columnes que suporten els arc formers de la nau.

L'any 1022, l'abat Pere (vol.IX Catalunya Romànica) es celebrà la consagració de l'església, amb un dia de diferencia (Deulofeu) amb la consagració de Sant Quirze de Colera.

Aquesta data ha portat a moltes confusions entre els estudiosos, doncs no entenen que es la consagració d'unes reformes; que la major part de l'església i la cripta, etc. Son de l'obra antiga amb opus spicatum. El volum IX acabat de citar diu que a una carta al papa del abat Pere parlant de la consagració i queixant-se de les penúries del monestir per culpa de les espoliacions que li feien els comptes i altres rivals, sa d'entendre que:

La consagració es de les obres que es van fer durant la segona part del sicle X. Doncs a primers del XI, poques obres es podien fer amb les penúries que passaven.

Conclusió:

Aquest monestir estudiat i debatut per tots els especialistes, amb opinions encontrades, es un misteri difícil de resoldre. Però el que ens interessa mes es determinar si la part construïda amb opus spicatum fou construïda abans que cap altre amb estil plenament romànic, lo que indicaria que allí es va crear l'art.

Hi ha dues possibilitats:

Primera: Que abans de la reforma de Tasis sols existís unes cel·les monacals molt antigues, qüestió que es contradita per tot lo abans exposat. En aquest cas ens trobem amb un romànic avançat de tipus llombard, d'unes dimensions enormes per l'època, i dissenyat a mitjans del sicle X; construït durant la segona part del X. No hi ha cap altre cas així al mon amb aquesta antiguitat, llevat de Sant Quirze de Colera i alguna altre església de l'Empordà i baix Rosselló. Recordem dades: Sant Pere de Casserres 1006, Canigó 1008, Ripoll 977 i 1032.

Segona: La teoria de Deulofeu es certa. La part vella de l'església, sols té algun arc ultrapassat, com l'arc triomfal, que ho es lleugerament. També hi ha algun arc visigot de comunicació amb altres parts.

Sant Quirze de Colera:

Recordem que fou una fundació de Carlemany, anterior al 778 quan la va visitar.

La nau també té una part bastida amb opus spicatum i l'altre amb carreus horitzontals, lo que indica dues etapes de construcció, com a S. Pere de Roda. Lo que em porta a pensar que son com dues germanes, amb la mateixa història, el que reforça la teoria.

Sant Pere té mes grandesa i força espiritual, i Sant Quirze sembla filla de l'altre.

Existeix, adossada al braç dret del transsepte, hi ha les restes d'una capella de tres naus amb absis semicirculars i arrencada de volta visible, feta amb grans lloses de llicorella disposades amb opus spicatum.

Existeixen altres exemples al Empordà i baix Rosselló, que reforcen la teoria. Però deixarem que llegiu el llibre de Deulofeu.

Part 9).

Opinions equivocades sobre l'art romànic:

L'art el varen crear les grans **ordes religioses**. No; el que van ajudar a difondre'l. A la abadia de Sant-Gall (Suïssa) hi ha un plànol de un monestir benet ideal amb l'església i la distribució ideal de totes les seves dependències. Fundada en 909, no queda res de la antiga construcció, però llur influència fou més espiritual i d'organització que artística, i no comença fins a finals del segle X, prenent força el XI.

El **Camí de Santiago** es l'essència del romànic. També va ajudar a llur expansió, però el romànic a mesura que ens allunem de Catalunya, es més elaborat i arrodonit o sia del segle XII. També trobem exemplars antics, es normal (O Cebreiro, etc.), però lo més normal es que sigui o visigot, o mossàrab, o asturià.

Sols hi ha dubtes amb Suso i Sant Joan de la Peña, abans esmentats.

El Romànic ve de França. Ja hem dit que el carolingi no té res de romànic.

Els **Mestres Comacini**: Sembla majoritàriament acceptat que l'estil Llobard ve d'Itàlia portat per aquestes colles de constructors que venien de la regió del llac Como. Però sabem que es l'estil predilecte de l'abat Oliva i que es podria haver creat a la segona meitat del segle X a Sant Pere de Roda amb la reforma de tasis; no seria al inrevés que ells copiessin de nosaltres. Tampoc podem oblidar que les arcuacions cegues ja apareixen a

l'art visigot. (San Fructuoso de Montelios – Portugal; Porta Ferrada de Sant Feliu de Guíxols.)

En fi, recomanant la lectura dels llibres de Deulofeu, Catalunya Romànica de l'Enciclopèdia de Catalunya, Els tres de l'Empordà de Badia i Homs, i molts d'altres que sortosament hi ha publicats, considero que malgrat la meva inexperiència, podem afirmar que Deulofeu tenia raó.

Salutacions a 24 d'agost de 2013.

.....
.....

31/8/2013

Degut a fer inventari de les esglésies preromàniques de Catalunya a través dels 28 volums de la Catalunya Romànica (veure l'exel que cito mes amunt) m'he adonat del buit de moltes comarques amb preromànic.

També la manca de voltes de pedra i formes arcaïtzants.

Primerament hem de convenir que Espanya, llevat de petites contrades, va ser dominada, amb època preromànica, per l'Islam.

Sols en van lliurar d'una forta dominació, les regions mes muntanyoses i l'Empordà. Segons Pella i Forgas, l'Empordà va aconseguir tenir llibertat religiosa i de tota classe a canvi de pagar els delmes i no revoltar-se.

Els àrabs sols enviaren a l'Empordà contingents militars, per mantenir l'ordre, però van influir poc culturalment. Posteriorment sols varem patir les ràtzies dels moros, dels pirates i mes tard dels normands.

Recordem que la reconquesta de Carlemany es va fer entre el 759 i el 809. El 785 conquesta Girona i el 798 Vic i Cardona. Lluís el Pietós conquereix Barcelona el 801.

El fet de les esglésies arcaïtzants que trobem a la Catalunya mes pobre i mal comunicada, m'ha fet recordar la meua teoria sobre les esglésies de la Vall de Boí.

Els pagesos de les valls tan tancades de alta muntanya, tenien comunicació i comerç per les vies naturals que son els rius, però també tenien una forta comunicació i comerç amb les valls veïnes, a través del passos d'alta muntanya, com el pas dels aranesos, el dels Gósol ans, las portelles i colls del Pirineu.

Aquesta gent eren bons constructors, però rústecs. Quan els comptes d'Erill van tenir una preponderància econòmica i política, i varen escometre la tasca de construir el sistema d'esglésies amb les torres de guaita dels seus campanars, varen copiar l'art llombard però no es van atrevir a fer les voltes de pedra, per això son arcaïtzants.

També he observat la gran quantitat de castells (molts de preromànics) cases fortes, etc. Qüestió que justificaria la pobresa artística del territori, deguda a les contínues comtesses.

A l'Empordà, els castells i torres de guaita son o residencies o per defensa dels pirates. No sé, però tenen un altre caire.

Resumint, veiem que hi ha dos tipus de preromànic català:

L'església rústica d'una sola nau amb presbiteri cobert amb volta, però la nau coberta amb teulat de fusta.

L'església, també rural, però amb voltes ultrapassades tan al absis com a la nau.

Aquest segon tipus i amb datació anterior al 850, sols es troba a l'Empordà i Baix Rosselló. També trobem a aquestes comarques, edificis mes complets, amb transseptes elevats, tres naus, etc., i datacions antiquíssimes.

Conclusió: No existeix al mon cap comarca amb la riquesa grandiosa de preromànic i romànic com a l'Empordà i Baix Rosselló. També es remarcable, la gran quantitat de cases, masies, palaus, edificis que tenen voltes a algunes de llurs dependències, ja siguin voltes de pedra o mes tard la volta catalana. Lo que ens indica la forta tradició que tenen els empordanesos per aquesta forma de construir, explicable si van ser els creadors d'aquest tipus d'art.